

OBRAZOVANJE ODRASLIH U RUSKOJ FEDERACIJI

Politika, zakonodavstvo, finansiranje

Obrazovanje u Rusiji je izvor ponosa i neprikosnovena, trajna vrijednost. Mada niko ne sumnja u nužnost školskog obrazovanja djece, u društvu je ipak pokrenuta diskusija o trajanju školovanja, nastavnim sadržajima a odnedavno i o oblicima kontrole stupnja znanja¹. U tom kontekstu, **obrazovanje odraslih** (AE Adult Education) je jedan od osnovnih predmeta rasprave; konkretnije: uspostavljanje zakonodavnog okvira je preduvjet razvoja AE u zemlji. Rusko zakonodavstvo je usvojilo pojam „daljnje stručno obrazovanje“. Naravno, on ne odražava cjelokupnu postojeću obrazovnu ponudu i usluge.

Zakon o „**Daljnem obrazovanju u Ruskoj Federaciji**“, predložen od državne Dume 2002. godine, **nikada nije stupio na snagu**. Nacrt zakona je pred državni aparat i administrativne organe postavio zadatak stvaranja okruženja za neformalno obrazovanje različitih segmenata stanovništva (uključujući ne samo osobe u aktivnoj radnoj dobi nego i penzionere, hendikepirane osobe i socijalno zapostavljene grupe), ali oni nisu pokazali spremnost za preuzimanje ove obaveze. Štaviše, stručnjaci smatraju da dio funkcija neformalnog obrazovanja nije u nadležnosti državnih službi (npr. razvoj ljudskih resursa, individualne sposobnosti i samoaktualizacija, formiranje i razvoj civilnog društva, podrška demokratskim institucijama).

Neke ruske regije su pokušale reformisati zakonski okvir koji uključuje obrazovanje odraslih (nacrt zakona u Krasnojarsku, nacrt zakona u St. Petersburgu). Neki od njih su razmatrani i po nekoliko puta. Nažalost, lokalne vlasti nijedan nacrt nisu odobrile niti podržale i oni nikada nisu stupili na snagu. Navedeni razlozi su različiti.

Trenutno, osnovni službeni dokument u kojem je zastupljen koncept „Obrazovanje odraslih“ je Federalni program razvoja obrazovanja za period 2006-2010. Kontinuirano obrazovanje se ovdje smatra „*rastom obrazovnih*

¹ Jednoobrazni državni ispiti imaju brojne protivnike među nastavnicima, ali i među učenicima i njihovim roditeljima

kapaciteta pojedinca (općih i stručnih)“. Čini se da je cjelokupna ponuda obrazovanja odraslih izvan zakona. Istovremeno su neki indikatori 2005. godine prikazani u nacionalnom statističkom izvještaju, što možemo smatrati korakom u pravcu zakonskog određenja neformalnog obrazovanja.

Protetkih godina se razvio društveni pokret za podršku neformalnom obrazovanju koji proizlazi iz potrebe za formiranjem zakonskog okvira za ovu oblast. Zahvaljujući pokretu, utemeljene su sljedeće organizacije:

Asocijacija obrazovnih nevladinih organizacija (NVO) čiji je osnovni cilj „hitna korekcija zakonskog okvira neformalnog obrazovanja na regionalnom i federalnom nivou“. Smatraju da su reforme potrebne za sve oblike obrazovanja uključujući osnovno, srednje i visoko obrazovanje.

All-Russia pokret „Obrazovanja za sve“, bori se za ravnopravnost i zastupanje ljudskih prava u najširem smislu. Ulažu napore za utemeljenje (i rekonstrukciju) javnog i besplatnog predškolskog sistema obrazovanja, obaveznog i besplatnog sistema srednjeg obrazovanja te žele omogućiti sticanje osnovnog i srednjeg stručnog obrazovanja u svakoj starosnoj dobi. Pokret traži razvoj i odobrenje vlasti za specijalni program „Cjeloživotnog obrazovanja“ i nastoji potaći uspostavljanje sistema dodatne socijalne zaštite u toku obuke grupa s niskim prihodima, siročadi, hendikepiranih osoba i ruralne populacije.

Ove institucije su mišljenja da društvo postepeno sazrijeva; ipak, nada da će u skorije vrijeme uspjeti ostvariti svoje ciljeve je još uvijek mala.

Realizatori obrazovanja odraslih

Skoro svugdje važi da se obrazovanje odraslih teško može nazvati sistemom: organizacije i institucije koje igraju ulogu u obrazovanju odraslih su često fragmentirane i nisu spremne na suradnju i interakciju, smatrajući se više konkurentima nego partnerima. Unatoč tome, moguće je identificirati nekoliko komponenti obrazovanja odraslih.

Daljnje stručno obrazovanje (VFE Vocational further education) uključuje: specijalizirane državne **institucije daljnjeg stručnog obrazovanja** (centri za obuku, za promoviranje zapošljavanja, specijalizirane škole za odrasle, kursevi itd.).

Centri za trening unutar sektora i kompanija (sektorski centri, centri za obuku i kurseve, napredni kursevi itd.), koji su podređeni federalnim ministarstvima i agencijama. Najaktivniji akteri su Ministarstvo obrazovanja (preko polovine ukupnog broja polaznika), institucije profesionalnog razvo-

ja i Ministarstva zdravstvene zaštite. Zastupljene su također i institucije za naprednu obuku i prekvalifikacije.

Institucije srednjeg i specijaliziranog srednjeg stručnog obrazovanja (tehničke škole, liceji, koledži, tehničke stručne škole), kao i institucije visokog obrazovanja (instituti, akademije i univerziteti) koji provode obuku i prekvalifikacije menadžera, inženjera i tehničkih kadrova. Prema službenim statističkim podacima, u Rusiji postoji preko 2000 državnih institucija koje provode daljnju stručnu naobrazbu. Ove ustanove godišnje evidentiraju 1,5 milion particijanata.

Treba napomenuti da je konzervativnost tipična za državne institucije stručnog AE. Rijetko se uzimaju u obzir karakteristike odraslih polaznika, njihova životna i profesionalna iskustva. Situacija je, ustvari, identična kao u školskom sistemu i visokom obrazovanju gdje učenici/studenti, mada odrasli, sjede u klupama. Također, zastupljen je i formalni sistem kontrole (testovi, ispiti, seminarski radovi).

Komercijalne institucije stručnog obrazovanja; s obzirom da je profit njihov primarni cilj, oni odgovaraju na potrebe klijenata i pružaju usluge za kojima postoji najveća potražnja. Najpopularniji su kursevi stranih jezika, informativnih tehnologija, programi za knjigovođe i ekonomiste, razni kompenzacijski programi (škole ličnog razvoja, kursevi govora pred publikom i sl.), obuka u primijenjenim zanimanjima i profesijama – frizeri, maseri, administrativni asistenti itd.. Premda nemaju nikakav jasan stručni pravac, ove institucije pomažu u unapređivanju životnog standarda polaznika.; kvalitet usluga nije uvijek direktno uočljiv; njihove aktivnosti su često izložene kritici (u masovnim medijima, na Internetu ili od strane korisnika obrazovnih usluga).

Neprofitne nevladine organizacije aktivno sudjeluju u razvojnim aktivnostima posljednjih dekada. Izvorno se većina NVO-a bavila socijalnim žarištima i odražavala volju građana za unapređivanje socijalnih standarda – barem u nekoliko oblasti (okoliš, politika, razvoj društvenih institucija, status marginaliziranih grupa itd.). Razumljivo je da su socijalno orijentirane aktivnosti bliske oblasti obrazovanja. NVO su se transformirale u institucije za provođenje socijalno orijentiranih obrazovnih aktivnosti organiziranjem okruglih stolova, pripremom publikacija, provođenjem raznih kampanja, obukom vlastitog kadra i kreiranjem obrazovnih programa za različite ciljne grupe.

Neformalno obrazovanje odraslih se provodi putem kurseva i obuke koji su fokusirani na individualne obrazovne potrebe građana. Spektar obrazovne ponude u neformalnom obrazovanju je širok:

- **univerziteti za starije osobe**, gdje penzioneri imaju mogućnost steći znanje u raznovrsnim oblastima (kursevi zdravstvene njege, ručni radovi, psihološki trening, kreativne radionice)
- **amaterska/kreativna udruženja odraslih** pri kulturnim institucijama (kulturni centri, muzeji, filharmonije)
- „**Znanie**“ (znanje), društveni auditorijumi
- **rekreativni centri** za hendikepirane osobe

Sticanje znanja o umjetnosti, mogućnost komunikacije, zajednički interesi i ovladavanje praktičnim vještinama osiguravaju bolji **životni kvalitet**. U tom kontekstu je izuzetno važno uključiti u obrazovne aktivnosti pripadnike marginaliziranih grupa ili odrasle osobe koje se, iz bilo kojih razloga, nalaze u teškoj situaciji. Penzioneri koji su obučavani u „*centrima cjeloživotnog obrazovanja*“ ili u društvu „*Znanie*“, među rezultatima navode: bolje zdravstveno stanje, stabilnije psihičko stanje, pozitivne promjene u odnosima s porodicom, lakše sklapanje prijateljstava. Primijetili su i porast samopouzdanja, socijalne aktivnosti i spremnosti na suradnju i komunikaciju. Opažanja su bila slična bez obzira na oblik edukacije/kursa – rad na računaru, učenje stranog jezika, fizioterapija, „*menadžment ličnih finansija*“, horsko pjevanje ili „*biografska radionica*“. Pored organizacija koje **praktično** provedbe edukativne aktivnosti, aspekti vezani za obrazovanje odraslih tretiraju i socijalni servisi (organizacija rekreativnih aktivnosti i podrška resocijalizaciji), istraživački instituti i centri (razvijanje teoretskih aspekata AE), kulturne institucije (doprinose zadovoljavanju potreba odraslih za samoaktualizacijom i komunikacijom).

Učenje na daljinu, inicirano u Rusiji kao pilot-projekt, tokom protekle dekade je doživjelo „*procvat*“.² Razvijeni su i primijenjeni novi regulatorni (djelomično zakonski) dokumenti. Pripremljena je „*Metodologija organizacije učenja na daljinu u institucijama visokog stručnog obrazovanja u Ruskoj Federaciji*“ a razvijen je niz specifičnih, industrijskih standarda. Prošle godine parlament je pozitivno istakao trend metoda učenja na daljinu, zasnovanih na informativnim i telekomunikacijskim tehnologijama. Predstavnici nekoliko institucija su nagrađeni za razvoj znanstveno-metodoloških i

² Učenje na daljinu je uvedeno u preko 20 institucija visokog obrazovanja (državne i privatne) uključujući i vodeće: International Management Institute LINK, Moscow State Industrial University, All-Russian Distance Learning Institute of Finance and Economics, Peoples' Friendship University of Russia i drugi. U periodu njihovog djelovanja utemeljili su 588 centara koji zapošljavaju 13000 nastavnika, tutora i tehnologa. Tehnologijom učenja na daljinu je trenirano preko 206 000 polaznika i studenata.

organizacijsko-tehnoloških temeljnih načela federalne univerzitetske mreže učenja na daljinu.

Sistemu učenja na daljinu još uvijek nedostaje čvrst zakonodavni okvir (zakoni i standardi visokog obrazovanja ne mogu se primijeniti na učenje na daljinu), komunikacijski kanali su daleko od savršenog, metodološki i obrazovni obrasci potpore su različitih formata, što otežava upotrebu. Akademska zajednica i dalje je podijeljenog mišljenja o ulozi učenja na daljinu u obrazovanju; dodijeljene certifikate poslodavci često ne priznaju. Većina institucija koje nude usluge učenja na daljinu djeluje autonomno. Još uvijek su neriješena pitanja profesionalnih zahtjeva, opremanja centara za učenje na daljinu i biblioteka.

Oblici učenja na daljinu su u početku implementirani kao podstrukture visokog obrazovanja. Trenutno se na Internetu nude stotine kurseva za odrasle u različitim oblastima (PC programi, menadžment i kvalitet implementacije projekata, vještine razvijanja pamćenja, literatura, pisanje pa čak i muzičko obrazovanje). Treba napomenuti da ovi kursevi nisu dostupni svima. Pored toga što je potrebna napredna kompjuterska oprema, treba reći da neki kursevi koštaju i do 800-1000 eura. U međuvremenu su postavljeni principi razvoja/uvođenja uspješnih kurseva:

- osmišljeni za širok spektar ciljnih grupa
- namijenjeni podučavanju stručnih i praktičnih vještina za koje nije potrebno licenciranje
- **integritet**, „samodovoljnost“ kursa (on ne može biti dio opsežnog obrazovnog programa)
- jasno **određeno vrijeme trajanja** obuke (od nekoliko sedmica do nekoliko mjeseci)

Osvrnemo li se na cjelokupno područje obrazovnih institucija utvrdit ćemo slijedeće:

- Različiti oblici i načini organizacije treninga (od tradicionalnog i konzervativnog do fleksibilnog i mobilnog).
- Različite razine tehničkog i informativnog statusa.
- Brzo reagiranje na promjene potreba, spremnost na izmjenu ponude i prilagođavanje klijentu, spremnost na pregovaranje i jednu vrstu socijalnog partnerstva s poduzetnicima, poslodavcima i predstavnicima vlasti.
- Potreba za osiguravanjem **kvaliteta** usluga, što još nije razjašnjeno na nacionalnoj razini. Svaka organizacija definira (ili ne definira) kriterije kvaliteta te kako se oni odražavaju na proces obuke.

- Kontinuirana i intenzivna potraga za **stručnjacima** andragogije koji su upoznati ne samo sa sadržajima/predmetom obuke nego i s didaktikom te specifičnom interakcijom u radu s odraslima. Potraga je otežana kako zbog nedostatka stručnog kadra tako i zbog nedostatka kriterija selekcije.
- Stručno daljnje obrazovanje se ispostavilo dominantnim. Na tržištu obrazovnih usluga postoji trend širenja ponude poslovne obuke. Prije nekoliko godina poslovne škole su nudile jedino obuku iz efikasne prodaje a danas tamo nalazimo prilično široku ponudu, kao na primjer: brand menadžment, marketing, efikasnost distribucijskih kanala, lična motivacija, nadgledanje proizvodnog procesa, team-building, itd.
- Uprkos nedostatku zakonskih osnova, praksa neformalnog obrazovanja se širi. Posebno treba istaći sve veću obrazovnu ponudu za penzionere u različitim regijama Rusije.

Potražnja i participacija u obrazovanju odraslih

U svrhu identifikacije mogućnosti participacije i stupnja potražnje u oblasti obrazovanja odraslih, treba se osvrnuti na strukturne komponente društva.

Tržište rada

Prema podacima Ministarstva za ekonomski razvoj Ruske Federacije, **stopa nezaposlenosti** (ekonomski aktivna populacija) **iznosi preko 10%**. Razlog porasta stope nezaposlenosti trenutno je otpuštanje kadrova uzrokovano nestabilnom ekonomskom situacijom. Visoka stopa nezaposlenosti (+60% u poređenju s periodom prije krize) odražava slabost stvarne privrede. Suprotan trend nalazimo u takozvanim „monotowns“ (centri sa preduzećima koji čine određenu zajednicu ili „township“) koje podržava vlada „*individualno fokusiranom potporom*“ ili u okviru „*manualnog upravljanja privredom*“. Sudeći prema ovome, izlaz iz teške situacije bi se mogao ostvariti smanjenom ovisnošću o prirodnim sirovinama i razvijanjem drugih sektora privrede. Međutim, analitičari smatraju da se u skorijoj budućnosti ne mogu očekivati nikakvi značajni rezultati.

U svom nedavnom govoru, predsjednik Rusije je naveo da ukupni broj **registriranih nezaposlenih** osoba iznosi preko **2,2 miliona**. Uključimo li i osobe koje su u stalnoj potrazi za poslom ali nisu prijavljene u zavodima za

zapošljavanje, onda se **ukupni** broj procjenjuje na **6 miliona ljudi**. Ne smijemo zaboraviti ni efekte skrivene nezaposlenosti, kada uposlenici nisu otpušteni ali su produktivnost i nadnice značajno smanjene (ili je plaćanje odgođeno). Analitičari bankarskog sektora su utvrdili opadanje primanja ekonomski aktivne populacije, što uglavnom pripisuju slaboj dinamici ličnih dohodaka.

Ekonomski razvoj zahtijeva obuku **kompetentnih kadrova**, „izgubljenih“ u prošle dvije dekade, tokom implementacije, ne uvijek uspješnih, tržišnih reformi. Za današnje, tehnološki napredne proizvodne procese neophodna je vrlo stručna radna snaga. Privreda nameće nove zahtjeve stručnjacima poslovnih i tehničkih oblasti.

Smatramo da će se u skorijoj budućnosti javiti još jedan veliki problem – ogroman i neobuzdan priliv imigranata. Ovo, trenutno, niko ne smatra prioritetom: doseljenici koji stižu u zemlju „na kratko vrijeme“ radi brze zarade, primorani su raditi slabo plaćene poslove za koje nisu potrebne posebno vještine i ograničeni su u svom izboru; poslodavci koriste jeftinu radnu snagu a društvo u cjelini, nije zainteresirano za socijalnu adaptaciju „privremenih“ radnika. Kroz nekoliko socioloških istraživanja je utvrđeno da preko 50% doseljenika nema dovoljno stručno obrazovanje a preko 10% nije prošlo srednje obrazovanje.³

Društveni sektor

Smatramo da sljedeće grupe zaslužuju posebnu pažnju i predstavljaju buduće korisnike obrazovnih usluga.

Starije osobe: u Rusiji ali i mnogim drugim zemljama postoji tendencija starenja društva. Rusija ima oko 38 miliona umirovljenika, što čini skoro 33% ukupne populacije. Njihov status određuju rastući socijalni i ekonomski problemi: starije osobe nisu konkurentne na tržištu rada, odnosno ne postoji potražnja za njihovim životnim i radnim iskustvom. Ako uzmemo u obzir porast psihološkog nezadovoljstva (izolacija, otežana međugeneracijska komunikacija), propadanje zdravlja i slabu finansijsku situaciju, onda je lako razumjeti njihov protest, nostalgiju za prošlošću, a ponekad i neuravno-

³ Identifikacija stupnja potrebe za obukom kod imigranata zahtijeva posebno istraživanje. Istovremeno je očigledno da za razvijanje programa obuke za ovu populaciju treba uzeti u obzir sljedeće faktore: ova ciljna grupa nema dovoljno slobodnog vremena niti jasnu predstavu budućnosti; obuku treba kombinirati sa fizički napornim poslovima koje obavljaju; oskudni životni uvjeti; nepovjerenje prema državnim institucijama; „konzumentski odnos“ poslodavaca prema ovoj populaciji.

teženo ponašanje. Veliki dio ove populacije su **još uvijek aktivne osobe s visokim obrazovanjem**. Sudeći prema sociološkim studijama, polovina umirovljeničke populacije je spremna nastaviti raditi ili obavljati neke druge aktivnosti, a preko 250 000 njih je u aktivnoj potrazi za plaćenim zaposlenjem. Agencije koje bi mogle doprinijeti poboljšanju pozicije starijih osoba u društvu skoro da i ne postoje: državne službe im dodjeljuju ulogu pasivnih korisnika mizernih socijalnih usluga i takozvane „zaštite“.

Ruralna populacija: mnogi tradicionalni oblici privredne organizacije i pripadajućih preduzeća (kolektivne farme, farme krzna, preduzeća obrade drveta) su postali neodrživi. Prema službenim podacima, stopa nezaposlenosti u ruralnim predjelima različitih regija iznosi i do 80%. Najaktivniji dio radno sposobnog stanovništva koristi svaku priliku za preseljenje u urbana područja. Starije osobe, osobe srednjih godina bez obrazovanja i velike porodice ostaju u selima; ovo su grupe bez nade u pozitivne promjene. Nedostatak perspektive rezultira povećanom zloupotrebom alkohola, apatijom, asocijalnim ponašanjem većim jazom između pojedinca i društva. Potrebna je modernizacija organizacije i opreme tradicionalnog agroindustrijskog sektora (stoka, poljoprivreda, mašine...). Javna državna ulaganja nisu dovoljna. Uprkos značajnim doprinosima, tehnička podrška i implementacija sponzorskih programa nisu se pokazali dovoljno efikasnim. Nedostatak ili manjkavost komunikacije negativno utiče na regionalni razvoj. Nedostupnost relevantnih informacija proizvodi konzervativnost i uskožrudost kod većine ruralnog stanovništva kao i osjećaj „zaostalosti“ i kaskanja za vremenom. Promjene ekonomske i socijalne situacije su moguće ako se na svim razinama, počevši od državne, spozna potreba za razvojem i aktualizacijom stavova ruralne populacije. Obuka ove ciljne grupe se svodi na prenošenje znanja i vještina potrebnih za pokretanje vlastitog biznisa, što ne zahtijeva velika ulaganja (sječa i obrada drveta, pekarski zanat, prerada mlijeka, uzgoj pčela, ručni rad); osim toga, provedene su obrazovne aktivnosti u oblasti samoupravljanja (razvoj lokalnih inicijativa, projektni pristupi, samopomoć, „nadgledanje“ ličnih resursa).

Mladi: mlade osobe u dobi od 16 do 28 godina u Rusiji čine 25-28% radno sposobne populacije; oni uglavnom teže životu u gradovima. Problemi mladih su među najosjetljivijima: poteškoće vezane za nezaposlenost ili radno mjesto, neizvjesna budućnost, prepreke u toku obrazovanja, finansijski problemi, nedostatak pozitivnih ideja i ciljeva, poteškoće u razvoju identiteta. Iz grupe socijalnih problema možemo izdvojiti oskudno stipendiranje studenata/učenika i nedostatak državne podrške mladim porodicama. Ispiti-

vanja među mladima pokazuju da oni sami ključnim problemom smatraju pasivnost mladih osoba, a primjećuju i psihološke probleme (izolacija i usamljenost).

Mlade osobe su **skeptične u odnosu prema transformacijskim društvenim procesima**; pasivnost i apatija su prepreke društvenom razvoju i ulozi mladih u tom procesu. Nepovjerenje mladih ljudi u dobrovoljne aktivnosti i društveni život te izostanak participacije u razvoju relevantne politike stvaraju plodno tlo za djelovanje grupa koje destabiliziraju društvo (kriminalne grupacije, nacionalistička udruženja i sl.). Faktor koji doprinosi promoviranju inovativnog okruženja za mlade, razvoju ličnosti i ravnopravnom sudjelovanju u društvenom životu je pristup obrazovanju i dobrovoljne aktivnosti mladih.

Rizične grupe: službeni izvori tvrde: „Većina odraslog stanovništva je pismena tako da nema potrebe za posebnim akcijama niti implementacijom programa eliminacije nepismenosti odraslih.“ Prema podacima Državnog statističkog komiteta Ruske Federacije, stopa pismenosti iznosi 99,8%, što odgovara rezultatu zemalja s visokim primanjima stanovništva. Međutim, veliki broj stručnjaka smatra da zaključak o masovnoj pismenosti ne odražava realnu situaciju današnje Rusije. Uposlenici društvenih obrazovnih organizacija smatraju da je stvarni stupanj pismenosti, bar kada su u pitanju marginalizirane grupe (zatvorenici, beskućnici, ilegalni useljenici), daleko ispod proglašene razine. Stručni kadrovi u kazneno-popravnim ustanovama posljednjih godina primjećuju veliki broj zatvorenika bez osnovnih vještina pismenosti.

Trenutno možemo reći da problem nepismenosti u Rusiji raste proporcionalno s porastom broja izbjeglica, imigranata i djecom beskućnicima. Prema nekim procjenama, u Rusiji je 2001. godine bilo 1,5 milion djece koja žive na ulici i ne pohađaju školu. Možemo pretpostaviti da se i **broj nepismenih odraslih osoba značajno povećao**.

Ruski zakon o obrazovanju, koji garantira da je „obrazovni sistem prilagođen razvojnom i stručnom stupnju i karakteristikama polaznika“, tvrdi da svaka odrasla osoba može unaprijediti svoj obrazovni status počevši od najnižeg stupnja (elementarna pismenost) u okviru državnog sistema večernjih općih škola. Realnost je takva da ova mogućnost postoji samo na papiru. Kao prvo, broj večernjih škola je posljednjih godina, u većini regija, značajno smanjen. Nove večernje škole se otvaraju samo u regijama uzdrmanim konfliktima i neprijateljstvom.

Samo opće škole u kazneno-popravnim ustanovama funkcioniraju stabilno. Pri tome, vjerovatno, osnovne faktore resocijalizacije predstavljaju psi-

hološka i socijalna podrška i usmjeravanje, te stručna obuka koja će omogućiti prilagodbu životu u novim uvjetima.

Možemo izvesti zaključak da većina građana, pripadnika ugroženih i marginaliziranih grupa (nezaposleni, zatvorenici, beskućnici, ilegalni doseljenici) imaju potrebu za obukom. U njihovom slučaju, obuka može biti put do reintegracije u društvo, način savladavanja životnih izazova, pomoć u postavljanju novih ciljeva, sredstvo samoaktualizacije i otkrivanje skrivenih potencijala.

Istraživanja i obuka

Obrazovna zajednica priznaje značaj obuke stručnjaka za aktivnosti obrazovanja odraslih. **Deklaracija All-Russia konferencije „Obrazovanje odraslih za novu Rusiju“** (Moskva, 2004.) navodi da je „*hitno potrebno u svim regijama uspostaviti sisteme obuke kadrova za obrazovanje odraslih na razini visokog obrazovanja, kao i iskoristiti postojeće sisteme kratkoročne napredne obuke i prekvalifikacija*“. Treba istaći da je 1994. godine Državni komitet visokog obrazovanja Ruske Federacije odobrio zanimanje „*0314-Andragogija*“. Razvijeni su nacionalni obrazovni standardi i definirani kriteriji u pogledu osnovnih sadržaja i stupnja obrazovanja koji se može steći. Šest godina kasnije andragogija je uklonjena s popisa mogućih diplomskih i postdiplomskih studija. Dakle, u Rusiji ne postoji poziv „*Obrazovanje odraslih*“ na razini visokog obrazovanja. Pokušaji nekoliko organizacija (npr. Sibirska asocijacija obrazovanja odraslih) da riješe ovaj problem, barem na lokalnoj razini, do sada su ostali neuspješni.

Istovremeno, **nekoliko visokoškolskih obrazovnih institucija** i javnih obrazovnih ustanova imaju **otvorene odjele andragogije** i laboratorije za sticanje andragoških vještina (Državni pedagoški fakultet Krasnoyarsk nazvan po V. P. Astifiev, Državni pedagoški fakultet Irkutsk, Regionalni institut za razvoj stručnog obrazovanja Kuzbass, Akademija za postdiplomsko obrazovanje – APE St. Petersburg). Međutim, to vjerovatno nije ciljana profesionalna obuka andragoga; njihov cilj je **unapređivanje andragoških kompetencija**, npr. razvoj vještina i sposobnosti stručnjaka u obrazovanju, rehabilitacija, informativni i upravni rad s odraslima. Cilj razvoja kompetencija je praktična primjena stručnih vještina pri obavljanju profesionalnih zadataka. Odsjek za andragogiju na APE je pokušao generalizirati i sumirati iskustva iz andragoške obuke a rezultati su prikazani u publikacijama: „*Andragoški priručnik*“ (2008.), „*Andragogija postdiplomskog pedagoškog obrazovanja*“ (2007.), „*Kontinuirano obrazovanje*“ (2008.).

Kao i u **neformalnom i poslovnom obrazovanju** i ovdje obuku provode stručnjaci (zovemo ih instruktorima) koji su i sami prošli specijalnu obuku. U pravilu se obuka odvija kroz seminare i interaktivne radionice gdje se praktične vještine usvajaju kroz interaktivne vježbe, praktične zadatke, sudjelovanje u igrama itd. U više gradova u Rusiji (Pskov, Novosibirsk, Samara, Novgorod, Petrozavodsk, Moskva, St. Petersburg i dr.) postoje kompanije za obuku stručnjaka. Obuka je fokusirana na praksu, odvija se po gustom rasporedu i učesnici stiču vrijedna iskustva (interakcija, komunikacija, vještine rada u grupi). Međutim, obuka obično ne obuhvata teoretske osnove andragogije. Naprotiv, to su jednokratni događaji a ne planiran, sistematičan i dosljedan dugoročni proces učenja i obuke.

Obuka instruktora se provodi u kombinaciji s obradom određene teme. Na primjer, obuku multiplikatora kroz temu **promoviranja zdravlja među mladim ljudima** prati uvježbavanje interaktivnih tehnika za rad s mladima i upoznavanje s problemima prevencije HIV-a/AIDS-a, ovisnosti o drogama, infektivnih bolesti; obuka se također dotiče i organizaciono-administrativnih aspekata.

Obrazovanje odraslih je vrlo atraktivna oblast za znanstvena istraživanja. Već više od pedeset godina državni „*Institut za obrazovanje odraslih Ruske obrazovne akademije*“ (i njegov Akademski savjet) provodi opsežna interdisciplinarna istraživanja a bavi se i izdavačkom djelatnošću. Nažalost, Institut dijeli sudbinu mnogih ustanova u zemlji i ostaje bez mladih, sposobnih ljudi zbog nedostatka finansijskih sredstava. Posljednjih nekoliko godina Institut aktivno sudjeluje u razvoju znanstveno-metodološkog okvira pod okriljem organizacije Commonwealth of Independent States (CIS), odnosno Base Institution, koja je osnovana prema odluci vlade Ruske Federacije i drugih CIS zemalja 2007. godine.

Druga akademska institucija – *Institut za opsežne društvene studije Ruske akademije znanosti* – ima poseban fokus u oblasti obrazovanja odraslih. Istraživanja uloge kontinuiranog obrazovanja odvijaju se u kontekstu aktualnih društvenih transformacija. Rezultati i prijedlozi objavljeni su u publikacijama kao: „*Kontinuirano obrazovanje u tranziciji*“ (2002.), „*Kontinuirano obrazovanje i potražnja*“ (2005.), „*Kontinuirano obrazovanje u političko-ekonomskom kontekstu*“ (2008.) i sigurno su pouzdani s obzirom da se zasnivaju na rezultatima All-Russian društvenim studijama.

Smatramo da važnu ulogu u obuci stručnjaka za rad s odraslima igraju profesionalna udruženja – „*Interstate Association of Postgraduate Education*“, „*Siberian Adult Education Association*“ i „*Pskov Regional Adult Education Association*“ (PRAEA). Članovi PRAEA su razvili program „*Škola andragogije*“ gdje je, tokom nekoliko godina, moguće uključiti stručnjake

povezanih sektora u oblasti djelovanja (društveni sektor, kultura, srednje i visoko obrazovanje, neprofitne organizacije, mala preduzeća, aktivisti ruralnih naselja, predstavnici regionalnih i lokalnih vlasti, službenici raznih agencija), kako bi stekli vještine rada s odraslima, s jedne strane, i ovladali interaktivnim tehnologijama za socijalnu adaptaciju odrasle populacije s druge strane. Međutim, nedostatak stabilnih izvora finansiranja, uprkos očitom uspjehu stručne obuke, čini ove aktivnosti neodrživima.

Međunarodna suradnja

Koncept „*međunarodne suradnje*“ pojavio se sredinom 1990-ih kada je pažnju međunarodne zajednice privukao proces restrukturiranja i reformi društva i povoljno okruženje za vanjsku suradnju. Međunarodna suradnja u obrazovanju odraslih treba olakšati prevladavanje globalnih problema kao što su nacionalizam, terorizam, velike razlike među državama u ekonomskom razvoju, društvene tenzije, nestabilnost i siromaštvo u svijetu. Nažalost, od 2006. suradnja sa stranim NVO i fondacijama je otežana zbog administrativnih akcija i promjena poreskog zakonodavstva u pogledu stranih organizacija.⁴

U Rusiji najjači utjecaj imaju evropske i američke fondacije⁵ čije su aktivnosti vezane za finansijsku potporu ruskim neprofitnim organizacijama. Prošle godine je Ford Foundation dodijelila više od 2 milijarde dolara ruskim nevladinim organizacijama. Njihovi ciljevi su različiti – pomoć siromašnima, razvoj civilnog društva, zaštita prava, podrška mladim stručnjacima i znanstvenicima, razvoj zdravstvene njege i promocija zdravlja – a na izvjestan način se bave i obrazovanjem odraslih (stručno usavršavanje kadrova, opsežni programi obuke, obuka multiplikatora, indirektna obuka kada znanje prenose i „*multipliraju*“ lokalni obučeni kadrovi, podrška publikacija itd.).

⁴ Prvobitno je 2006. g. donesen zakon koji obavezuje strane organizacije na kompliciranu proceduru re-registracije u posebnoj agenciji „Rosregistration“, a od 2009. g. na listi organizacija čiji su grantovi oslobođeni poreza, je ostalo 12 umjesto 101. Konkretnije, pravo na oslobađanje od poreza imaju: Evropska komisija, Vijeće Baltičkih zemalja, Nordijsko Vijeće ministara, Međunarodna agencija za atomsku energiju, Crnomorska ekonomska suradnja, Evropski fond za potporu koprodukciji i distribuciji stvaralačkih filmskih i audiovizualnih djela,

Objedinjeni instituti za nuklearna istraživanja, kao i niz programa UN-a.

⁵ U 2000. g. u Rusiji je aktivno djelovalo oko 200 fondacija i predstavništava stranih organizacija; do 2009. g. taj je broj prepolovljen.

Jedina strana organizacija koja se direktno fokusira na podršku i razvoj institucija za obrazovanje odraslih u Ruskoj Federaciji je Predstavništvo Instituta za međunarodnu saradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola (*dvv international*).⁶ Da bismo prikazali razmjere njihovih aktivnosti navešćemo nekoliko kvantitativnih indikatora⁷: preko 5000 osoba godišnje sudjeluje u aktivnostima koje podržava *dvv international*; 60% njih pohađaju tečajeve, radionice i obuku za projektne ciljne grupe; 35% čine sudionici All-Russian i regionalnih događaja (participanti, uzvanici i gosti proslava, festivala i konferencija); 5% čine multiplikatori koji su prošli radionice stručne obuke. Tokom godina djelovanja u Rusiji, ostvareno je preko 50 publikacija (priručnici, smjernice, projektni materijali) a neke su prevedene na nekoliko stranih jezika; *dvv international* podržava izdavanje časopisa „*Novie Znaniya*“ (izdaje se kvartalno u tiražu od 1000 primjeraka) – jedinog časopisa koji se bavi pitanjima obrazovanja odraslih. Bitna činjenica je da je uspostavljena mreža neformalnog obrazovanja koja djeluje na području cijele zemlje, omogućava intenzivnu razmjenu i pristup informacijama i osigurava metodološku i organizacionu podršku.

Sudionici obrazovnih aktivnosti smatraju da najdjelotvorniji oblici suradnje uključuju sljedeće: zajednički razvoj i razmjenu materijala, ljetne škole za različite ciljne grupe (mladi, starije osobe), obrazovni turizam, konferencije, radionice, seminare, obuku, izložbe, festivale i dane kulture, ekspertize, razmjenu informacija u različitim oblicima (web-stranice, štampane medije), stažiranje, razmjenu grupa i izdavačku djelatnost. Iskustva pokazuju da se pri implementaciji internacionalnih (i interregionalnih) programa javljaju određeni problemi. Oni se odnose na komunikaciju (konceptualne i jezičke poteškoće), nedostatak informacija (internationalno i unutar zemlje), objektivne okolnosti (zakonodavne razlike, udaljenost i slaba suradnja među ruskim regijama), obostrano nerazumijevanje usljed predrasuda.

Pored problema, participanti su spoznali i vrijednost zajedničkih projekata: razumijevanje među predstavnicima različitih zemalja napreduje, implementacija demokratskih vrijednosti, eliminacija stereotipa, multiplikacijski učinak, ujedinjenje internacionalnih projekata omogućava nove perspektive i viziju vlastitih kapaciteta, raspoloživost novih resursa (informacije, materijali, ljudski i finansijski resursi). Važan faktor je profesionalni razvoj participanata u projektima i kadrova u institucijama obrazovanja odraslih. Sudjelovanje u međunarodnoj suradnji doprinosi prestižu partnerskih orga-

⁶ Predstavništvo IIZ/DVV registrirano je 2006. g.; prvi projekti istraživanja iskustava u obrazovanju odraslih u Evropi pokrenuti su 1993. g.

⁷ Vidi anekse godišnjim izvještajima 2005-2008.

nizacija i profiliranju lokalnih organizacija. Udružene aktivnosti vode prijateljskim odnosima, što je pozitivna „nuspojava“ internacionalne aktivnosti u projektima.

Učinak suradnje u internacionalnim projektima obrazovanja odraslih očituje se u sljedećem:

- Značajan faktor suradnje je i dalje unapređenje kvaliteta života podizanjem **životnog standarda**, širenjem informacijskog prostora i uspostavljanjem zajedničkog obrazovnog prostora.
- U širokom spektru oblika i metoda suradnje, najviše obećavaju oni koji podrazumijevaju dvosmjernu razmjenu a ne puki prijenos iskustava od „razvijenijih“ ka „manje razvijenim“ partnerima. Zajednički projekti se smatraju **izvorom „ukrštanja“ kultura**. Jednako važno za lokalne partnere je uvažavanje kulturnih i duhovnih potencijala i sposobnosti koje mogu biti od koristi u zajedničkom radu. Usvojiti iskustva drugih zemalja ne znači imitirati ili replicirati radne metode. Ovdje se, prije svega, radi o kreativnom promišljanju i prilagođavanju evropskih iskustava lokalnom okruženju i mogućnostima.
- Sudionici međunarodnih projekata su upoznati s **problemima vezanim za međunarodnu suradnju**. Najveće prepreke su: razlike u zakonodavstvu, potreba za kombiniranjem različitih kultura i tradicija u sklopu projekata, karakteristike mišljenja, razlike u ponašanju i nazorima, stereotipi i predrasude. Na učinkovitost projekata utiče i slaba podrška ruskih vlasti, udaljenost ruskih teritorija i oprezan stav Zapada prema Rusiji, često formiran propagandom masovnih medija. Prevazilaženje stereotipa, aktivno sudjelovanje različitih ciljnih grupa u projektima, ravnopravnost lokalnih vlasti, medija i profitnih organizacija u dijalogu, predstavljaju osnov bogate projektne aktivnosti te osiguravaju održivu i sistematičnu suradnju.
- Implementacija demokratskih vrijednosti, bolje razumijevanje, učinak takozvane „narodne demokratije“, jačanje prijateljskih odnosa i prevazilaženje negativnih stereotipa smatraju se dodatnim vrijednostima međunarodne suradnje. Istovremeno, očito je da one proizlaze samo iz perspektive pragmatičnih ciljeva projekta. Od krucijalnog značaja je, međutim, pozitivan učinak zajedničkih aktivnosti sa staništa humanizma i univerzalnih vrijednosti, koje uvijek čine temelj humanitarnih projekata. Dakle, ključne vrijednosti, svojstvene međunarodnoj suradnji u oblasti obrazovanja odraslih su zadovoljstvo i užitak u zajedničkom kreativnom radu, privlačnost i zajednička otkrića.

Budući izazovi

Razvoj tržišnih odnosa, intenzivan razvoj informacijskih tehnologija, spremnost Rusije da se uključi u globalnu ekonomiju, svjesni i smisleni izbori koje svaka odrasla osoba mora napraviti tokom svog života – sve to su elementi naše stvarnosti i **izazovi obrazovnog sistema** današnjice.

Jedan od najvećih izazova u formiranju sistema obrazovanja odraslih je prevazilaženje društvenih stereotipa o neformalnom obrazovanju koje se smatra sekundarnim i beznačajnim. Potcjenjivanje potencijala neformalnog obrazovanja uzrokuje društvene probleme kao što su izolacija i socijalne tenzije s jedne strane a nerazvijenost kulture obrazovanja i društva u cjelini, s druge. Prema tome, prioritet za društvo, društveni sektor i organizacije AE je uvesti mehanizme priznavanja svih oblika obrazovanja odraslih kao samostalne, neovisne, jednako vrijedne i ravnopravne dijelove obrazovnog sistema.

Važan element kontinuiranog obrazovanja je daljnje stručno obrazovanje. Štaviše, sektor neformalnog obrazovanja se aktivno formira; to je aktivnost za slobodno vrijeme. Ovaj obrazac se može razviti pod uvjetom da postoji adekvatan zakonodavni okvir, koji obuhvata sve oblike obrazovanja, podržava i potiče obuku građana – bez obzira na njihovu dob, socijalni status, porijeklo, etničku i religijsku pripadnost, materijalne okolnosti i mjesto prebivališta. **Usvajanje zakona o obrazovanju odraslih** na federalnoj i lokalnoj razini omogućit će rješavanje niza problema koji se odnose na bogatu ponudu usluga za različite segmente populacije.

Unatoč naporima nacionalnih i stranih organizacija, **još uvijek ne postoji stabilan sistem stručne obuke kadrova** u sektoru obrazovanja odraslih, što nedvojbeno narušava učinkovitost procesa obuke i potkopava autoritet obrazovanja odraslih općenito. Istovremeno se u uskom krugu instruktora za odrasle raspravlja o novim zahtjevima profesije u trenutnoj fazi. Kao prvo, andragoški stručnjaci trebaju biti spremni samostalno razvijati kratkoročne programe obuke u skladu sa standardima kvaliteta; neophodno je vladati vještinama rada s naprednim tehnologijama, metodama rada s odraslima i snalaziti se u suvremenom svijetu informiranja.

Osnovni budući zadatak kadrova u sistemu srednjeg i visokog obrazovanja odraslih predstavljaju **razvoj i implementacija programa stručne obuke usmjerene na praksu**, koji se zasniva na humanističkim vrijednostima i uzima u obzir današnja poimanja AE, najnovije rezultate razvoja andragogije, didaktiku i tehnike obrazovanja odraslih.

Posebnu pažnju treba posvetiti obuci i **prekvalifikacijama socijalno osjetljivih grupa**. To su, prije svega, starije osobe i imigranti. U slučaju obrazovanja starijih osoba (geragogija) primjećujemo intenzivan razvoj u različitim regijama Rusije, što je rezultat suradnje s evropskim kolegama, prilagodbe iskustava te odobravanja i - doduše površne - podrške vlasti i državnih socijalnih službi. Obrazovanju drugih kategorija (imigranti) još uvijek se ne pridaje dovoljna važnost kako od države tako i od državnih službi, koje bi mogle pristupiti kompleksnom zadatku uvođenja mehanizama prilagodbe, jednako važnih i well-to-do građanima i onima koji se nadaju boljoj budućnosti u ovoj zemlji. Drugim riječima, težak i važan izazov još uvijek je pitanje prevazilaženja funkcionalne nepismenosti na različitim razinama – od državne do individualne.

Međunarodna suradnja i podrška međunarodnih donatorskih organizacija još uvijek igraju **ključnu ulogu** u rješavanju tog problema. Njihova materijalna, informativna i metodološka podrška omogućila je implementaciju inovativnih obrazovnih projekata s dugoročnim ciljem postizanja socijalne stabilnosti i implementacije demokratskih vrijednosti u društvenom životu.